

Відомо, що порівняно із вартістю технічних та програмних засобів, витрати на розробку та реалізацію стратегії інформаційного забезпечення становлять декілька відсотків від їх вартості, а проблеми через відсутність стратегії, або незадовільного її розроблення та впровадження, є значно більшими.

1. Івахненко С.В. *Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: Навч. посібник.* – К.: Знання-Прес, 2003. – 349 с. 2. *Информационные технологии в бизнесе / Под ред. М. Желены.* – СПб.: Питер, 2002. – 1120 с. 3. Бережной А.А. *Информационно-аналитическое обеспечение принятия управленческих решений // Актуальні проблеми економіки.* – 2004. – №9. – С. 26–29. 4. Герасименко В.С. *Информационное обеспечение корпоративного управления // Актуальні проблеми економіки.* – 2004. – № 11. – С. 145–149. 5. Сысовская Е. *Стратегия информационного обеспечения: управление, технологии и инструменты.* it2b@narod.ru.

УДК 657.47

В.С. Терещенко

Донецький національний університет економіки і торгівлі
ім. М. Туган-Барановського,
кафедра бухгалтерського обліку

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ МАЙБУТНІХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ РАНГОВОЇ КОРЕЛЯЦІЇ

© Терещенко В.С., 2007

Виявлено та систематизовано фактори, які негативно впливають на рівень активності господарюючих суб'єктів України при формуванні забезпечень майбутніх витрат і платежів, визначено ступінь негативного впливу кожного з них з використанням методів рангової кореляції.

The article contains the list of factors, which make a negative impact on the activity level of Ukrainian enterprises in provision for future costs and payments forming process. In article it was made the strength measuring of negative influence for every factor using range correlation methods.

Постановка проблеми. Метою діяльності будь-якого підприємства, організації, установи є отримання прибутку. В ході господарської діяльності підприємство, що функціонує в умовах ринкової економіки, матиме витрати, точний розмір яких неможливо передбачити. Тому в процесі планування фінансових результатів майбутніх звітних періодів господарюючому суб'єкту доцільніше використовувати в розрахунку не репрезентативно очікувану суму, а суму ймовірних витрат з поправкою на невизначеність очікувань, тобто з поправкою на ризик. Поправка на ризик повинна бути компенсована і ця компенсація можлива через формування господарюючим суб'єктом системи забезпечень майбутніх витрат і платежів. Сьогодні в Україні створення таких резервів є не просто економічно доцільним, але й життєво необхідним для організацій. Результати виконаного нами раніше аналізу середовища та передумов формування забезпечень українськими підприємствами свідчать, що резервна система сьогодні поки ще на стадії становлення: так, з 270 обстежених нами акціонерних товариств України забезпечення формують тільки 78 одиниць, тобто 28,89% [8]. Проте ми вважаємо, реформування національної системи бухгалтерського обліку і системи оподаткування, що триває в Україні, дасть змогу вирішити перераховані проблеми, що, своєю чергою, призведе до посилення інтересу підприємців і практичної значущості такого важливого і специфічного об'єкта обліку, як забезпечення майбутніх витрат і платежів.

Аналіз досліджень і публікації. Результати літературного огляду свідчать, що детальним дослідженням питань обліку, аналізу та аудиту забезпечень майбутніх витрат і платежів в Україні майже ніхто не займається. За період 2000 – 2006 рр. в Україні за цією темою захищена всього одна дисертаційна робота [3]. Дисертант М.О. Козлова визначає перелік внутрішніх та зовнішніх щодо господарюючого суб'єкта чинників, які зумовлюють незадовільний стан резервування на великих промислових підприємствах України [3, с. 110], однак не обчислює силу впливу кожного з них. До того ж у цій дисертації розглядаються всі види резервів (а саме резервний капітал, забезпечення та резерв сумнівних боргів) і увага резервам майбутніх витрат в роботі не приділяється. Спроба автора вирішити вказану проблему й зумовила вибір напрямку дослідження.

Ціль статті – виявлення та систематизація факторів, що негативно впливають на формування забезпечень українськими підприємствами; визначення ступеня впливу кожного з них для подальшого розроблення пропозицій щодо подолання гальмівного ефекту і для удосконалення організації та методики обліку резервів майбутніх витрат і платежів. Це, своєю чергою, позитивно вплине на систему менеджменту господарюючого суб'єкта загалом, зокрема й на підсистему управління його фінансовою безпекою.

Основний матеріал. Раніше нами було виконано дослідження зовнішнього середовища, в якому функціонує підприємство [8], та визначений перелік факторів, що впливають на формування забезпечень підприємствами України. Це такі фактори, як:

- невизнання витрат на створення забезпечень як валових витрат в податковому обліку і виникнення внаслідок цього постійних відмінностей між базою оподаткування в бухгалтерському обліку і базою оподаткування в податковому обліку (позначимо фактор як X_1);
- недосконалість нормативно-правової бази України з регулювання створення забезпечень майбутніх витрат і платежів (X_2);
- відсутність чітких методик розрахунку більшості забезпечень в нормативній базі України (X_3);
- відсутність уніфікованих форм для розрахунку забезпечень і форм для відображення результатів їх інвентаризації (X_4);
- збільшення трудомісткості облікових процедур (X_5);
- відсутність принципу обов'язковості формування забезпечень, закріпленого в нормативно-правових актах України (X_6);
- недостатня інформованість керівництва і власників підприємств про доцільність створення резервів майбутніх витрат і платежів (X_7);
- інші фактори (X_8).

Якщо позначити ступінь активності господарюючого суб'єкта при формуванні забезпечень майбутніх витрат і платежів як Y , то залежність між цим результуючим показником і переліком вказаних факторів можна формалізувати так:

$$Y = f (X_1; X_2; X_3; X_4; X_5; X_6; X_7; X_8).$$

Визначимо ступінь впливу кожного з факторів на формування підприємствами забезпечень. Оскільки ці фактори є показниками, що не мають кількісного вираження, то для оцінки їхнього впливу на результативний показник неможливо скористатися звичайними методами детермінованого факторного аналізу. Для досягнення поставленої мети скористаємось методом рангової кореляції. Сутність цього методу полягає в тому, що для вивчення процесу формують групу компетентних, неупереджених експертів. За допомогою системи балів (рангів) експерт оцінюють силу впливу факторів на вибраний показник. Передовсім роблять застереження щодо порядку розподілу рангів, наприклад, в нашому випадку, найменший ранг присвоюють найзначущішому фактору.

Розглянемо методику виконання рангової кореляції [6, с. 28–34].

Методи рангової кореляції реалізуються в три етапи. На першому етапі визначають систему рангів, присвоюють ранги факторам і для кожного з факторів розраховують суму рангів. Потім фактори упорядковують за зниженням суми рангів. Крім того, для кожного фактора визначають середнє значення рангу (сума поділяється на кількість експертів), це число характеризує вже колективну думку про значущість певного фактора.

На другому етапі, маючи вже розподіл факторів за їхньою значущістю, перевіряють ступінь узгодженості думок експертів – достатньо високий чи ні. Для досягнення цієї мети розраховують коефіцієнт конкордації. Якщо значення цього коефіцієнта свідчить про високий ступінь узгодженості, то дослідження закінчується і роблять висновки про те, які фактори є найвпливовішими, які менш за все впливають на процес. Також розробляють організаційні рішення щодо посилення позитивного впливу факторів і подолання негативного. Якщо коефіцієнт свідчить про низький ступінь узгодженості, то необхідно знову вивчити фактори, збільшити кількість експертів або визнати відсутність спрямованого впливу факторів.

На третьому етапі встановлюють значущість самих коефіцієнтів рангової кореляції, тобто перевіряють, чи можна довіряти отриманим значенням і висновкам. Для цього використовують різноманітні критерії, наприклад, критерії Пірсона і Стюдента.

Для визначення ступеня впливу на формування підприємствами забезпечень кожного з визначених нами раніше факторів нами була розроблена спеціальна анкета. Оскільки у разі створення на підприємстві забезпечень майбутніх витрат і платежів їхнім обліком, як правило, займаються головні бухгалтери, то саме вони й виступали експертами. В анкетуванні брали участь десять головних бухгалтерів підприємств Донецької області, які не формують на своїх підприємствах забезпечення. Респондентам потрібно було присвоїти визначеним факторам ранги від 1 до 8 в порядку зменшення негативного впливу.

Результати виконання першого етапу рангової кореляції подані у таблиці.

Дані таблиці свідчать, що за колективною думкою опитаних головних бухгалтерів десяти Донецьких підприємств найбільше впливає на формування забезпечень майбутніх витрат фактор невизнання витрат на створення забезпечень як валових витрат підприємства в податковому обліку. Це визнали абсолютно всі опитані головні бухгалтери. Варто зауважити, що формування резерву майбутніх витрат і платежів – це ще один приклад того, як відмінності у правилах податкового та бухгалтерського обліку можуть істотно вплинути на вибір підприємства щодо застосування того чи іншого інструменту обліку. Витрати, для покриття яких в майбутньому формується забезпечення, стають валовими тільки в момент їхнього фактичного нарахування, а не в момент формування забезпечення. Це пояснюється тим, що Державна податкова адміністрація України не хоче втрачати ту частину податку на прибуток, яка припадає на зменшення доходу підприємства у зв'язку із нарахуванням забезпечень. Однак, на нашу думку, формування забезпечень є необхідним і в податковому обліку, оскільки:

- цим буде зроблено один з кроків для інтеграції його із бухгалтерським обліком;
- для цілей оподаткування формування резервів майбутніх витрат і платежів дає змогу точніше планувати відрахування податку на прибуток і згладжувати коливання їх значення протягом податкового періоду;
- включаючи поточні витрати на формування забезпечень майбутніх витрат до складу валових витрат звітного періоду, організація може отримати додатковий фінансовий ефект. Пояснимо. Визнання витрат на формування забезпечень в податковому обліку призводить до перенесення сплати частини податку на прибуток на майбутнє. Номінальний розмір податкових платежів залишається незмінним, змінюються лише строки сплати податку, пересуваючись на наступні звітні періоди. Економічна вигода досягається завдяки ефекту зменшення купівельної вартості грошей з часом. Відомо, що грошові кошти сьогодні коштують більше, ніж така сама сума в майбутньому. Отже, чим на пізніший строк підприємство зможе перенести сплату податку в бюджет, тим більший додатковий фінансовий ефект воно отримає від використання своїх коштів.

**Матриця рангів для здійснення факторного аналізу
формування забезпечень підприємствами Донецької області**

Підприємство	Фактор	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈
1		2	3	4	5	6	7	8	9
АТЗТ “Донецький хімічний завод”		1	2	4	6	5	3	7	8
ТОВ “Азовська промислова компанія”		1	2	5	7	3	6	4	8
ТОВ “Планета Земля”		1	2	3	5	6	7	4	8
ТОВ “Регіональна компанія”		1	4	2	6	5	3	7	8
ТОВ “Трейдексім”		1	5	4	7	3	2	6	8
ТОВ “Магнолія-Фарм”		1	2	4	7	3	5	6	8
ТОВ “Юнион-Вуглегаздобыча”		1	2	4	7	3	5	6	8
ПП “Аспект”		1	2	3	4	5	6	7	8
КП по ТС “Уголек”		1	2	5	4	7	6	3	8
ПП “Донбас Бакалія 2002”		1	2	5	7	3	6	4	8
Сума рангів фактора		10	25	39	60	43	49	54	80
Середнє значення рангу фактора		1,00	2,50	3,90	6,00	4,30	4,90	5,40	8,00
Місце фактора за силою впливу		1	2	3	7	4	5	6	8

Варто відзначити, що Податковий кодекс (ПК) Російської Федерації [4] дає платникам податків можливість регулювати суму податку на прибуток за допомогою формування резервів майбутніх витрат, отже, господарюючі суб’єкти Росії мають право включати відрахування на формування таких резервів у склад витрат для потреб оподаткування, хоча й перелік таких резервів є недостатньо широким. На 01.01.2007 року цей перелік нараховує сім резервів: резерв з гарантійного ремонту (ст. 267 ПК РФ), резерв з ремонту власних основних засобів і резерв на капітальний ремонт орендованих основних засобів (ст. 260 і 324 ПК РФ), резерв на виплату відпускних (ст. 324.1 ПК РФ), резерв на виплату винагород за вислугу років (ст. 324.1 ПК РФ), резерв на виплату винагород за підсумками роботи за рік (ст. 324.1 ПК РФ) і резерв на соціальний захист інвалідів. Цікавим є те, що формування останнього різновиду резервів офіційно передбачене тільки у податковому законодавстві, в бухгалтерських нормативно-правових документах його немає, однак російські спеціалісти, наприклад, О.В. Аніщенко [1, с. 132], вважають його формування в бухгалтерському обліку таким, що не суперечить нормам пункту 72 “Положення по веденню бухгалтерського учета и бухгалтерской отчетности в Российской Федерации” [7] – основного нормативного документа Росії, який визначає порядок організації і ведення бухгалтерського обліку резервів юридичними особами.

Друге місце за ступенем впливу займає фактор X₂ – недосконалість нормативно-правової бази України з регулювання створення забезпечень майбутніх витрат у обліку, третє – фактор X₃ – відсутність чітких методик розрахунку більшості забезпечень, четверте – фактор X₅ – збільшення трудомісткості облікових процедур. Приблизно такий самий негативний вплив, як і фактора X₅, на створення забезпечень має фактор X₆ – відсутність принципу обов’язковості створення забезпечень у нормативній базі нашої країни. Шосте місце займає фактор X₇ – недостатня інформованість керівництва і власників підприємств про доцільність створення резервів майбутніх витрат і платежів. Такий результат можна пояснити тим, що значна кількість керівників українських підприємств не має достатніх знань у галузі бухгалтерського обліку, тому при підписанні наказу про облікову політику, розробленого головним бухгалтером, що не хоче збільшувати трудомісткість облікових робіт, керівник не звертає увагу на відсутність в політиці резервів майбутніх витрат і платежів. Ще менш впливовим (сьоме місце) є такий фактор, як відсутність

уніфікованих форм для розрахунку забезпечень майбутніх витрат і форм для відображення результатів їхньої інвентаризації. Найменш впливовими є інші фактори, серед яких головні бухгалтери вказали відсутність можливості автоматичного формування забезпечень в обліку в стандартних версіях програмних продуктів, що дають змогу автоматизувати обліковий процес (наприклад, в програмі “1С: Бухгалтерія”).

Перейдемо до другого етапу рангової кореляції. Для перевірки ступеня узгодженості думок опитаних головних бухгалтерів розрахуємо коефіцієнт конкордації. Його обчислюють за формулою

$$W = \frac{12 \sum_{k=1}^n \left[\sum_{i=1}^m x_{ik} - m \times (n+1) \div 2 \right]^2}{m^2 \times (n^3 - n)}, \quad (1)$$

де m – кількість експертів, n – кількість факторів; $\sum_{i=1}^m x_{ik}$ – сума рангів за кожним фактором.

Цей коефіцієнт набуває значення від 0 до 1. Якщо він дорівнює 1, то думки експертів збігаються; якщо дорівнює 0, то думки неузгоджені; якщо він більший за 0,51, то це свідчить про непогану узгодженість експертів, а отже, середнім порядковим місцям кожного фактора можна довіряти. В нашій ситуації коефіцієнт конкордації дорівнює 0,7648, тобто думки опитаних головних бухгалтерів узгоджені на 76,48%, отже, відзначається достатньо висока узгодженість опитаних респондентів. Це свідчить про те, що результатам рангової кореляції можна довіряти.

Перейдемо до третього етапу рангової кореляції. Перевіримо значущість коефіцієнта конкордації за допомогою критерію згоди.

Критерій згоди – це статистичний критерій, що використовується для визначення розбіжностей між прийнятою статистичною моделлю і даними ознаки, які спостерігаються, що описує модель [5, с. 11]. Найпоширенішим критерієм згоди є критерій Пірсона χ^2 . Скористаємось ним.

Для встановлення того, чи можна довіряти отриманим результатам рангової кореляції, обчислимо фактичне значення $\chi_{\text{факт}}^2$ і порівняємо його із критичним значенням $\chi_{\text{крит}}^2$ за таблицею Пірсона [2, с. 283].

Фактичне значення критерію згоди Пірсона $\chi_{\text{факт}}^2$ обчислюють за формулою

$$\chi_{\text{факт}}^2 = m \times (n - 1) \times W. \quad (2)$$

В нашому випадку фактичне значення дорівнює 53,53.

При статистичній надійності 95% і ступені свободи χ^2 – розподілу, що дорівнює 7, критичне значення коефіцієнта Пірсона становить 14,1:

$$\chi_{\text{крит}}^2 (7; 0,05) = 14,1.$$

Маємо $\chi_{\text{факт}}^2 > \chi_{\text{крит}}^2$, отже, результатам рангової кореляції між визначеними факторами і процесом формування забезпечень майбутніх витрат підприємствами Донецької області можна довіряти із ступенем надійності 95%.

Висновки. За результатами рангової кореляції впливу виявлених нами факторів на формування українськими підприємствами забезпечень майбутніх витрат і платежів можна зробити такі висновки:

– організації грамотного і об’єктивного обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів перешкоджає велика кількість проблем і складностей;

- формування забезпечень найбільше гальмується відсутністю державної підтримки у вигляді надання господарюючим суб'єктам права включення відрахувань на створення таких резервів до складу валових витрат у податковому обліку;
- достатньо значний гальмівний ефект на формування забезпечень здійснюють недосконалість української нормативно-правової бази з регулювання створення забезпечень, відсутність чітких методик розрахунку більшості резервів, а також відсутність уніфікованих форм для розрахунку резервів і для відображення результатів їхньої інвентаризації;
- найменший негативний вплив на створення забезпечень здійснює відсутність можливості автоматичного формування забезпечень в стандартних версіях програмних продуктів для ведення бухгалтерського обліку.

Перспективами подальших досліджень є розроблення можливих пропозицій щодо подолання впливу гальмівного ефекту на рівень активності господарюючих суб'єктів України при формуванні забезпечень перелічених в статті факторів. Це дасть змогу створити підґрунтя для розробки оптимальної обліково-економічної політики підприємства і удосконалення організації та методики обліку резервів майбутніх витрат і платежів.

1. Анищенко А.В. Резервы: бухгалтерский и налоговый учет. – М., 2006. 2. Бек В.Л. Теория статистики: Навч. посібник – К., 2003. 3. Козлова М.О. Облік і контроль процесу резервування (на прикладі діяльності великих промислових підприємств України): Дис... канд. екон. наук: 08.06.04. – Захищена 28.03.06 / Київський націон. аграрний університет. – К., 2006. 4. Налоговый Кодекс Российской Федерации, принят Государственной Думой 19.07.2000 г., одобрен Советом Федерации 26.07.2000 г. 5. Оліфіров О.В. Інформатика і комп'ютерна техніка. Навч. посібник. – Донецьк, 2005. 6. Пенина Г.Г., Щетинина Е.К., Шепеленко О.В., Орлова Л.М. Эконометрия: Курс лекций для студентов дневной и заочной формы обучения. – Донецк, 2003. 7. Положение по ведению бухгалтерского учета и бухгалтерской отчетности в Российской Федерации, утв. приказом Министерства финансов РФ от 29.07.1998 г. №34н с изм. 8. Терещенко В.С. Аналіз середовища і передумов формування забезпечень майбутніх витрат підприємствами України // Вісник ДонДУЕТ. – 2006. – №4.

УДК 657.25

Є.І. Цікало, А.Г. Проць

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра обліку і аудиту

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАДІЙ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ БАЗОВИХ ПРОЕКТНИХ РІШЕНЬ

© Цікало Є.І., Проць А.Г., 2007

Розкрито специфіку створення інформаційної системи обліку на базі готових програмних продуктів.

This article is to consider the specification of informational accounting system development on the basis of available software products.

Постановка проблеми. Для сучасного етапу розвитку інформаційних систем обліку (ІСО) характерною є тенденція до їх створення на базі готових програмних продуктів, що пропонуються на програмному сегменті ринку інформаційних технологій. Потенційний споживач (користувач) хоче бачити у програмному продукті такі можливості, які б задовольняли його потреби щодо реалізації функцій управління. Важливими критеріями вибору продукту також є витрати часового і